

УСТАРЭЛЫЯ СЛОВЫ І НАЦЫЯНАЛЬНЫЯ РЭАЛІ ЖЫЦЦЯ НА АСНОВЕ ЦЫКЛА КНІГ ЛЮДМІЛЫ РУБЛЕЎСКАЙ “АВАНТУРЫ ПРАНЦІША ВЫРВІЧА”

Г. І. Жуковіч

УА “Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.С. Пушкіна”, Брэст, Рэспубліка Беларусь,
box@brsu.by

У публікацыі разгледжваецца творчасць Людмілы Рублеўскай, асабліва ў сувязі з цыклам “Авантуры Пранціша Вырвіча”. Аўтар выкарыстоўвае старажытныя словы і нацыянальныя рэаліі, што адлюстроўваюць беларускую культуру і мову. У тэкстах прысутнічаюць архаізмы і гістарызмы, якія перадаюць дух часу і адлюстроўваюць традыцыі народа. Аналізу падлягаюць як лексічныя асаблівасці, так і культурныя элементы, такія як гастронамічныя традыцыі, адзенне і палітычныя тэрміны, што спрыяе аднаўленню культурнай самасвядомасці беларусаў. Публікацыя падкрэслівае важнасць захавання гістарычнай памяці і нацыянальнай ідэнтычнасці.

Ключавыя словы: Людміла Рублеўская; "Авантуры Пранціша Вырвіча"; беларуская культура; архаізмы; гістарызмы; нацыянальная ідэнтычнасць; гастронамічныя традыцыі; старадаўнія словы; літаратура; культурная самасвядомасць; гістарычная памяць.

УСТАРЕВШИЕ СЛОВА И НАЦИОНАЛЬНЫЕ РЕАЛИИ ЖИЗНИ НА ОСНОВЕ ЦИКЛА КНИГ ЛЮДМИЛЫ РУБЛЕВСКОЙ “АВАНТУРЫ ПРАНЦІША ВЫРВІЧА”

А. И. Жукович

УО “Брестский государственный университет имени А.С. Пушкина”, Брест,
Республика Беларусь, box@brsu.by

В публикации рассматривается творчество Людмилы Рублевской, особенно в связи с циклом “Авантуры Пранціша Вырвіча”. Автор использует древние слова и национальные реалии, которые отображают белорусскую культуру и язык. В текстах присутствуют архаизмы и историзмы, которые передают дух времени и отражают традиции народа. Анализ подлелят как лексические особенности, так и культурные элементы, такие как гастрономические традиции, одежда и политические термины, что способствует обновлению культурного самосознания белорусов. Публикация подчеркивает важность сохранения исторической памяти и национальной идентичности.

Ключевые слова: Людмила Рублевская; "Авантуры Пранціша Вырвіча"; белорусская культура; архаизмы; историзмы; национальная идентичность; гастрономические традиции; стародавние слова; литература; культурное самосознание; историческая память.

У цыкле кніг Людмілы Рублеўскай “Авантуры Пранціша Вывіча” мы ўбачым непаўторнае спалучэнне жывапіснай беларускай культуры і мовы, якая адлюстроўвае нацыянальныя рэаліі жыцця. Аўтар майстэрскі вяртае нас у часы, калі наша мова была насычана архаізмамі і гістарызмамі, якія распавядаюць пра жыццё народа, яго традыцыі і звычаі.

Творы Рублеўскай напоўнены старымі словамі, якія сёння выходзяць з гаспадарчых і культурных рэалій, але захоўваюць у сабе дух часу. Пачнем з некаторых сказаў, дзе выкарыстоўваюцца ўстарэлыя словы, напрыклад: – *Эх, Лёднік, зоркавед няшчасны* [с. 3, Т.1]. *Затое пан Агалінскі разжыўся каралеўскім патэнтам, і яны маглі мяняць коней на паіштовых станцыях у першую чаргу, як фельд’егеры* [4, с. 53]. – *Сядзяць, заразы, як гарох у струку. Жаўнеры ды шпегі. Сыходзіць трэба, пан Вывіч. Ну чаму ты не застаўся ў Ляшчынах* [2, с. 56]. Такія словы, як “зоркавед” (астраном), “фельд’егеры” (дзяржаўныя кур’еры) і “шпегі” (шпіёны) наведваюць нас у прэзачным сусвеце аўтара, ствараючы адчуванне гістарычнай глыбіні і палёту фантазіі. Кожнае з іх – маленькая частка ідэнтычнасці, складанай і шматграннай.

Сярод беларускіх нацыянальных страў, якія прысутнічаюць у рамане, можна назваць: *Пранціш замовіў піва і свіных скабак з капустай столькі, колькі маглі з’есці двое дужа галодных мужчын* [3, с. 6], што адлюстроўвае гастронамічныя традыцыі народа. Гэтая страва, што мае значэнне не толькі як смачная ежа, а і як сімвал гасціннасці, найчасцей падаецца ў беларускіх хатах.

Затое патроху, як пухірыкі са дна куфля са свежым півам, падымалася п’яное прадчуванне чагосьці незвычайнага, небяспечнага і цікавага, бо прыгода, пазбаўленая небяспекі – як зацірка без солі... [3, с. 11]. *Карчма ўжо ва ўсе прасмаленыя сцены гудзе, і ўяўляюцца ва ўсёй неміласэрнай духмянай смакае гарачыя клёцкі, палітыя смятанай...* [3, с. 12]. Такія элементы, як “зацірка” і “клёцкі”, з’яўляюцца не толькі знакамітым складнікам кулінарнай спадчыны, але і часткай мовы, якая паўстае ў сумесных спатканнях і задушэўных гутарках.

Пераходзім да вопраткі. *На незнаёмцу красаваліся дарагі камзол са срэбнымі галунамі, чорны капялюш з высокім верхам і батфорты, похвы ягонай шаблі-серпанціны пры левым боку блішчэлі каштоўнымі камянямі...* [3, с. 12]. Перайшоўшы да адзення, мы можам сустрэць “камзол” – старадаўнюю кароткую мужчынскую вопратку, што служыла населенню не толькі для абароны ад холаду, але і як знак прэстыжу. *З-пад вадаспаду найтонкіх – як павуцінкі і сняжынкі – карункаў ніжняй спадніцы па-*

казвалася дзюбка зялёнага **чаравічка**, расшытага каменьчыкамі [4, с. 7]. Багінскі ад нецярплівасці парваў **карункавую манжэту**. [2, с. 90]. “Чаравічкі” і “карункавая манжэта” – гэтыя элементы адзення актуалізуюць унесак кнігі ў аднаўленне культурнай самасвядомасці беларусаў.

– *Шляхціц!* – ганарыста адказаў Пранцысь, паклаўшы руку з **сыкгнетам** на ўяўную шаблю [3, с. 2]. А той яшчэ дастаў заповітную **шкеліцу** з алхімічным золатам і паныла разглядаў, як увасоблены дакор [3, с. 24]. Разам з тым, у прасторы “Авантур Пранціша Вывіча” прысутнічаюць словы “сыкгнет” – пярсцёнак з пячаткай, і “шкеліцу” – старадаўняе слова для апісання маленькага посуду для піцця, якія малююць карціну паўсядзённага жыцця і мястэчка, дзе гэтыя дэталі займалі важнае месца.

1759 год ад Нараджэння Хрыстова, часіны смутныя, маскоўскія войскі раз’язджаюць па краіне, адны магнаты хаўрусуюцца з расейцамі, другія інтрыгуюць супраць, **соймы** зрываюцца адзін за адным... [3, с. 3]. На ўзроўні ўлады і палітыкі, Рублеўская таксама ўзгадвае “сойм” – парламент Рэчы Паспалітай, які стаў сімвалам спрабаванняў беларускага народа наладзіць дэмакратычную платформу. *Батыста як бы выпадкова час ад часу пакідаў маладога драгуна са сваёй жонкай, ад чаго было і прыемна – чаму б лішні раз не патрымацца за белую ручку, і трохі непамысна – як шчупаку, які спазнаў, што спакусны кавалачак ежы, які сам просіцца ў пашчу, неаддзельны ад сталёвага кручка. І, відаць, важнае – бо чамусьці **Трыбунал** вырашыў умяшацца* [3, с. 17]. Гістарычныя тэрміны, такія як “драгун” [2, с. 56] і “трыбунал” [3, с. 17], яскрава паказваюць вызначальныя моманты мінулага і той уплыў, які яны аказваюць на сучасную самаідэнтыфікацыю беларусаў.

Такім чынам, на падставе творчасці Людмілы Рублеўскай мы можам убачыць, як старадаўнія словы і рэаліі адлюстроўваюць гісторыю і культуру беларускага народа. Яны не толькі паведамляюць аб мінулым, але і запрашаюць нас да разважанняў над асабістай і калектыўнай памяццю, заклікаючы захаваць і перадаць гэтыя каштоўнасці з пакалення ў пакаленне.

Библиографический список

1. Вялікі Тлумачальны слоўнік беларускай мовы [Электронны ресурс]. – Режим доступа: 2003–2024. – <https://slounik.org/tsbm/l1>. – Дата доступа: 24.09.2024.

2. *Рублевская, Л.И.* Авантуры драгуна Пранціша Вывіча Т.3. – 2014. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.rulit.me/books/avantury-draguna-prancisha-vyrvicha-read-386927-90.html>. – Дата доступа: 24.09.2024

3. *Рублевская, Л.И.* Авантуры Пранціша Вывіча, шкаляра і шпега. – Т.1. – 2012. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.rulit.me/books/avantury-prancisha-vyrvicha-shkalyara-i-shpega-read-609611-16.html>. – Дата доступа: : 24.09.2024.

4. *Рублевская, Л.И.* Авантуры студыёзуса Вывіча. – Т.2. – 2014. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.rulit.me/books/avantury-studyozusa-vyrvicha-read-384930-81.html>. – Дата доступа: 24.09.2024.